

MONOGRAFIES I RECERQUES

Grups intel·lectuals a la Barcelona del segle XIX (1854-1868)

Paquita Gómez

HISTORIADORA

Introducció

L'article que presentem a continuació pretén ser un plantejament general d'una tesi doctoral en procés d'elaboració.¹ Tal com diu el títol, està enfocada a l'anàlisi del sector professional de la Barcelona del vuit-cents: la dels metges, professors universitaris, arquitectes i advocats, entre d'altres, els quals, aplegats professionalment, culturalment i ideològicament, van definir uns espais de sociabilitat i van tenir un protagonisme social determinat, a partir dels quals van actuar com a motors del conjunt de transformacions polítiques, socials, urbanístiques, etc., que es van donar en el període objecte de l'estudi.

Aquestes relacions personals, professionals o ideològiques constitueixen una de les línies essencials de l'estudi, ja que és a partir d'aquesta línia que es demostrarà la segona part de l'estudi: la construcció d'un debat protonacionalista dins de l'àmbit del conservadorisme català.

¹ Aquest estudi està dirigit pel catedràtic d'Història Contemporània de la UB, Jordi Casassas, investigador principal del GEHCI (Grup d'Estudis d'Història de la Cultura i dels Intel·lectuals), grup d'investigació en el qual es publica aquesta revista.

L'activitat d'aquest sector els anys cinquanta i seixanta es va caracteritzar per l'inici d'un seguit de reivindicacions envers l'Estat espanyol, des de l'òptica catalana i en dues esferes: l'economicoindustrialista (defensa de mesures proteccionistes) i la politicoadministrativa (o descentralitzadora), que des de diferents institucions culturals, mitjans escrits i amb utilització de la història i la llengua catalanes, es van fer paleses les reivindicacions catalanistes de la segona meitat del segle XIX.

La constitució d'aquests cercles va tenir com a escenari l'espai urbà barceloní, en plena transformació. Cal tenir present el desenvolupament dels projectes urbanístic i industrialista de la ciutat, dels quals aquests sectors pensants se'n sentien partícips i reivindicadors.

Els elements definidors

La hipòtesi de treball es pot plantejar a partir de quatre elements:

- la pertinença a plataformes de sociabilitat intel·lectual;
- la producció escrita i les publicacions realitzades per aquestes plataformes;
- la premsa conservadora;
- la significació de la història i la llengua de Catalunya.

Aquests elements van constituir els eixos a partir dels quals es van establir unes afinitats que van actuar bàsicament en dos fronts: en la definició de l'espai propi de Catalunya dintre de l'aparell politicoburocràtic de l'Estat espanyol (l'anomenada *qüestió catalana*); i l'establiment d'un equilibri davant els possibles trasbalsos ocasionats per l'avenç dels moviments predemocràtics que es van concretar de manera significativa a la dècada dels seixanta (i que també disposaven de rellevants plataformes d'expressió).

Pel que fa a les plataformes objecte de l'estudi, destaquen: la Reial Acadèmia de Bones Lletres, la Societat Econòmica Barcelonina d'Amics del País, l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, l'Ateneu Català (1860), i l'Institut Industrial de Catalunya, sense deixar de banda el món acadèmic (Universitat de Barcelona). En totes aquestes entitats va ser important el paper del sector intel·lectual i professional barceloní, tant pel que fa al ressò que va tenir a la vida sociocultural de la ciutat, com també pel fet de ser un dels aglutinadors principals d'aquestes plataformes.

A més a més, comptaven amb uns portaveus que també amalgamaven idees i projectes. És el cas de les memòries anuals de la Societat Econòmica Barcelonina d'Amics del País i de la Reial Acadèmia de Bones Lletres; els almanacs de l'Ateneu Català; o la *Revista de Agricultura* i el *Calendari del Pagès* (des de 1856) de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre. Sense oblidar, és clar, tota la literatura que generava la vida acadèmica, com ara les actes de les sessions inaugurals, de les extraordinàries (convocatòria de premis, propostes i crides al govern, etc.), o les necrològiques.

Aquests portaveus van actuar com a complement de la premsa literària o política, en la qual participaven aquests grups. Parlem, per exemple, del *Diario de Barcelona*, de la *Revista Industrial* (1856-1864), o de la *Revista de Cataluña* (des de 1862). Es tractava, bàsicament, dels grups neocatòlics que ja havien tingut una intervenció anterior en publicacions com ara *El Locomotor* (1849), *El Bien Público* (1849-1850); o les revistes balmesianes *La Sociedad* o *La Civilización* (de 1840 en endavant).

Una altra de les qüestions que cal tenir present és la importància de la història i la llengua pròpies. En aquest sentit, la institucionalització dels Jocs Florals (1859) va ser una peça clau en aquest procés, com a plataforma de sociabilitat, i com a impulsora de la reivindicació nacional des d'una perspectiva historicoliterària. Membres actius del Consistori van ser autors de campanyes de reivindicació del passat històric, d'obres pseudohistòriques, etc. (Víctor Balaguer, Antoni de Bofarull, Joan Cortada, entre d'altres).

Aportacions de l'estudi

D'una banda, l'estudi vol incidir, des del camp de la història, en aspectes tractats, majoritàriament, per la literatura (a través, bàsicament, dels Jocs Florals, la Renaixença i biografies de literats). Aquí el plantejament es fa des d'un vessant plural i multidireccional que tindrà en compte els personatges, la seva producció escrita i les seves formes de sociabilitat.

En segon lloc, es vol presentar un estudi sistemàtic de fonts documentals poc tractades per la bibliografia especialitzada. Ens referim a les plataformes acadèmiques assenyalades en aquest article, o a la premsa conservadora. D'altra banda, també és la nostra intenció presentar la trajectòria professional desenvolupada per aquests intel·lectuals.

Cal destacar, en concret, els grups liderats per Joan Mañé i Flaquer i Manuel Duran i Bas en els camps social i del dret; per Joan Güell, Joan Illas i Vidal, Josep Sol i Padrís o Antoni Brusi en el camp financer i econòmic; i per Antoni de Bofarull, Joan Cortada o Joaquim Rubió i Ors en l'àmbit de la història i la literatura. Tots ells, des de les seves professions respectives, van tenir una actuació rellevant en els àmbits descrits anteriorment.

Finalment, val a dir que l'estudi vol oferir una nova aportació a un període tradicionalment poc estudiat de la història política, i que, tanmateix, presenta mancances d'interpretació des dels nous enfocaments que planteja la història cultural. Actualment, comptem amb estudis sobre acadèmies, publicacions periòdiques o personatges, però no amb un estudi que englobi aquests elements i els atorgui un paper col·lectiu en la definició inicial d'un projecte nacional.